

Zin in leven!

Voortgangsrapportage december 2016 - december 2017

ZiLLimburg

(versie 22 december '17)

Zin in leven!

*Een project over eenzaamheid, depressiviteit,
suïcide en zingeving bij jongeren*

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Uitgangspunten project 'Zin in Leven!' november 2016	4
2.1 Projectorganisatie	4
2.2 Doel project 'Zin in Leven!'	5
2.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven!'	5
2.3.1 Fase 1	5
2.3.2 Fase 2	6
2.3.3 Fase 3	6
2.4 Kosten en financiering totale projectperiode	7
3. Realisatie project 'Zin in Leven!' december 2016 – december 2017	7
3.1 Projectorganisatie	7
3.2 Doel project 'Zin in Leven!'	8
3.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven!'	8
3.3.1 Fase 1	8
3.3.2 Fase 2	8
3.3.2.1 (Vrijwillig) jeugdwerk	9
3.3.2.2 Jeugdzorg	10
3.3.2.3 Onderwijs	11
3.3.3 Fase 3	12
3.4 Begroting, financiering en realisatie december 2016 – december 2017	13
3.4.1 Begroting	13
3.4.2 Financiering	13
3.4.3 Realisatie	13
4. Vooruitblik project 'Zin in Leven!' projectjaren 2018 – 2020	15
4.1 Fase 3	15
4.1.1 Methodiekontwikkeling en uitbreiding sensibiliseringsnetwerk	15
4.1.2 Borging	16
4.1.3 Eindproduct 2020	16
4.1.4 Afsluitend congres	17
4.2 Begroting 2018 – 2020	17
5. Conclusie	17

1. Inleiding

Voor u ligt de voortgangsrapportage van het project 'Zin in Leven!' Een project voor de aanpak van voortijdige herkenning van eenzaamheid, depressiviteit en suïcidale neigingen van jongeren, door sleutelfiguren. Het project is eind 2014 opgestart door het Rolducberaad. Deze heeft in 2017 echter haar naam gewijzigd in ZiLLimburg. Deze naam wordt in dit verslag dan ook gebruikt.

In deze voortgangsrapportage kijken we terug op de uitgangspunten, zoals die geformuleerd zijn in ons projectplan van november 2016. Ook geven we inzicht in hoe deze vervolgens vanaf december 2016 zijn gerealiseerd. Wat zijn de projectresultaten tot nu toe? Hoe heeft de projectorganisatie daarbij gefunctioneerd? Wat zijn de gerealiseerde kosten en hoe staan deze in verhouding tot de begrote kosten?

Tenslotte schetsen we onze visie op de komende projectjaren: welke doelen en resultaten willen we tussen 2018 en 2020 bereiken en hoe gaan we dit organisatorisch en financieel realiseren?

2. Uitgangspunten project 'Zin in Leven!' nov. 2016

2.1 Projectorganisatie

Eerstverantwoordelijke en lead-partner voor project en proces is de Stichting 't PGCJ, Centrum voor Levensbeschouwelijk Jeugd- en Jongerenwerk Limburg.

Vervolgens is het samenwerkingsverband ZiLLimburg verantwoordelijk voor organisatie, sturing en eindresultaat. Daarbij richt het verband een stuurgroep op die wordt samengesteld uit 4 bij het project betrokken partners: Piet Linders, Hub Vossen, Aafke Vermeijden en Wim van der Laan. De stuurgroep is verantwoordelijk voor de uitvoering van het project. Daartoe organiseert zij elke 4 weken werkoverleg met de projectcoördinator, waar verloop, resultaten, voortgang en taken deel van het overleg zijn.

't PGCJ stelt, middels een ZZP-constructie, een projectcoördinator aan. Deze is eerstverantwoordelijke voor de praktische uitvoering van het project en draagt daarvoor elke 3 maanden verantwoording af naar stuurgroep en het samenwerkingsverband ZiLLimburg (klankbordfunctie).

Jaarlijks rapporteert de stuurgroep, o.l.v. de coördinator, tussentijds over ontwikkelingen, verloop en planning.

2.2 Doel project 'Zin in Leven!'

Het doel van het project is driedelig en verdeeld over 3 fasen:

1. Allereerst vindt er veldonderzoek plaats naar de relatie tussen het proces van betekenisvorming en de ontwikkeling van de gevoelens van eenzaamheid en depressie bij jongeren en in hoeverre dit tot suïcidaal gedrag bij jongeren leidt. Op grond van bevindingen en noodzaak worden de fasen 2 en 3 ontwikkeld.
2. Tweede doel is het gevoeliger maken voor vragen rond zin- en betekenisgeving van mensen die met jongeren werken binnen de werkvelden (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs. Het leren stellen van de zgn. 'trage vragen'; een werkwijze die voor menigeen haaks staat op de huidige werkwijze. ZiLLimburg onderzoekt welke stappen nodig zijn om deze 'sensibilisering' binnen bovengenoemde werkvelden te realiseren.
3. Tenslotte ontwikkelt ZiLLimburg een werkbare aanpak die ervoor zorgt dat mensen die met jongeren werken binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs, in hun werkpraktijk handvatten krijgen en meer tijd en aandacht besteden aan vragen rond zin- en betekenisgeving dan nu het geval is. Deze aanpak wordt ontwikkeld binnen de kaders van een professionele leergemeenschap, opdat deze uiteindelijk overdraagbaar zal zijn aan derden.

2.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven!'

2.3.1 Fase 1

Onderzoeksvragen hierbij:

- A Wat zijn noodzakelijke en kwalitatieve elementen in het proces van betekenisvorming bij jeugd en jongeren van 10 tot 25 jaar in Limburg/Nederland?
- B Bestaat er en welke is de relatie bij deze groep m.b.t. het proces van betekenisvorming en de ontwikkeling van gevoelens van eenzaamheid?
- C Is er een verhouding en welke zijn de oorzaken van de afwezigheid van dit proces in relatie tot depressiviteit / suïcidaal gedrag?

In fase 1 van het project is door diverse partijen binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs aangegeven dat sleutelfiguren in de dagelijkse praktijk nauwelijks meer oog hebben voor de 'zingevende laag' in zichzelf en de wereld om hen heen. Dit terwijl tegelijkertijd het belang van zin- en betekenisgeving als een natuurlijk onderdeel van de leefomgeving van jongeren, wordt onderkend. Alle sleutelfiguren (h)erkennen (in meer of mindere mate) de samenhang tussen het proces van betekenisvorming en eenzaamheid, depressiviteit en suïcidaal gedrag bij jongeren. Ook staat men in het werkveld opvallend open voor vormen van 'sensibilisering' voor vragen rond zin- en betekenisgeving. Veel professionals spreken zelfs expliciet de wens uit te streven naar een 'ademen van zin- en betekenisgeving' in de professionele werkomgeving, als een natuurlijk onderdeel van de leefomgeving van de jongeren.

2.3.2 Fase 2

Na de uitkomsten bij fase 1, wil ZiLLimburg bereiken dat mensen die met jongeren werken (vrijwillig of als betaalde kracht) binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs, gevoeliger worden voor vragen rond zin- en betekenisgeving. ZiLLimburg wil daarom onderzoeken welke stappen nodig zijn om deze ‘sensibilisering’ binnen bovengenoemde werkvelden te realiseren.

Onderzoeksvraag hierbij:

D Welke inhoudelijke elementen in dit proces maken deel uit van preventief handelen in relatie tot de gestelde werkveld-definitie?

Planning fase 2:

- Onderzoek naar inhoudelijke elementen die deel uit dienen te maken van preventief handelen in relatie tot de gestelde werkveld-definitie.
- Netwerkontwikkeling en -voorbereiding t.b.v. brede samenwerking met partners vanuit de wetenschap, werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs.
- Dit alles vindt plaats in nauwe samenwerking met de Provincie Limburg en het provinciaal beleid, zoals beschreven in ‘Koers voor een vitaler Limburg’ – Sociale agenda 2025 (zie beleidsnota: http://limburg.nl/Beleid/Welzijn_en_Zorg/Sociale_Agenda_Limburg_2025).

2.3.3 Fase 3

Tenslotte wordt door ZiLLimburg een werkbare aanpak ontwikkeld die ervoor zorgt dat mensen die met jongeren werken binnen de werkvelden jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs, in hun werkpraktijk meer tijd en aandacht besteden aan vragen rond zin- en betekenisgeving dan nu het geval is. ZiLLimburg ontwikkelt deze aanpak binnen de kaders van een professionele leergemeenschap, opdat deze uiteindelijk overdraagbaar zal zijn aan derden.

Onderzoeksvraag hierbij:

E Wat zijn de contouren van deze aanpak?

Planning fase 3:

- Aanpakontwikkeling en uitvoering van een ‘sensibiliseringstraining’ op het gebied van meer gevoelig worden voor zin- en betekenisgevende communicatie, zoals gevraagd door het werkveld.
- Stapsgewijs zal bovengenoemde in 4 jaar tijd, m.b.v. professionele leergemeenschappen, worden uitgerold en geborgd.
- In 2017 betreft het daarbij 1 instelling binnen het werkveld onderwijs in Limburg, t.w.: BC Broekhin in Roermond. Hiermee wordt een start gemaakt met het ‘sensibiliseringsnetwerk’ in Limburg, dat in 2017 10 sleutelfiguren vanuit het werkveld onderwijs omvat.

Bij bovengenoemd 'sensibiliseringstraject' streeft ZiLLimburg naar een zo groot mogelijke mate van overdraagbaarheid. Er zal daarom in de uitvoeringspraktijk gekozen worden voor professionele leergemeenschappen (PLG).

Deskundigen op het terrein van PLG i.c.m. bovengenoemde 'sensibilisering' zijn André Mulder (lectoraat Theologie en Levensbeschouwing) en Ans Vrerink (docent Ethiek) beiden verbonden aan de Hogeschool Windesheim. ZiLLimburg zal hun expertise daarom inzetten bij de opzet, uitvoering en evaluatie van bovengenoemd 'sensibiliseringstraject'.

2.4 Kosten en financiering totale projectperiode

Fase 1:

In deze fase zijn de kosten van het project 'Zin in Leven!' betaald:

- Uit de reguliere provinciale subsidiemiddelen van 't PCGJ.
- Door de leden van ZiLLimburg (personele- en reiskosten).
- Door de wetenschappers en instellingen vanuit het werkveld.
- Naast de reguliere subsidie voor 't PGJ heeft de provincie faciliteiten beschikbaar gesteld voor ZiLLimburg.

Juist door de hoge mate van urgentie die alle betrokkenen voelden bij de inhoud van het project 'Zin in Leven!', is bovengenoemde cofinanciering tot stand gekomen.

Fase 2 en 3:

Voor de uitvoering van fase 2 en 3 wordt gezocht naar aanvullende financiële middelen. De provincie Limburg omarmde in oktober 2016 het project en heeft voor de projectjaren 2017 en 2018 in totaal € 70.000 toegezegd om de kosten voor de ontwikkeling van de aanpak i.s.m. hogeschool Windesheim voor haar rekening te nemen.

Voor de dekking van de kosten voor de projectjaren 2017-2020 wordt een beroep gedaan op additionele middelen van fondsen.

3 Realisatie project 'Zin in Leven!' dec. 2016 – dec. 2017:

3.1 Projectorganisatie

In de periode dec. 2016 – dec. 2017 is de projectorganisatie verlopen, zoals gepland in het projectplan van november 2016.

In de loop van het jaar heeft 't PGJ, en daarmee ook ZiLLimburg, echter een zware, personele dobber te verwerken gekregen door ziekte van voorzitter Wim van der Laan. Hierdoor heeft hij moeten beslissen zijn taken neer te leggen en over te dragen aan een nieuwe, aan te zoeken voorzitter.

Per 01-12-2016 is Petra Ritzen, lid van het samenwerkingsverband ZiLLimburg, middels een ZZP-constructie aangesteld als projectcoördinator.

Tenslotte heeft ZiLLimburg besloten om de jaarlijkse schriftelijke rapportage over ontwikkelingen, verloop en planning van het project 'Zin in Leven!' uit te breiden met een jaarlijkse bijeenkomst voor al diegenen die deel uit zijn gaan maken van het opgebouwde netwerk. Na een periode van intensieve netwerkcontacten vanaf de start van fase 1, werd namelijk geconstateerd dat sommige contacten daarna te lang bleven liggen. Op 25 januari 2018 is daarom de eerste bijeenkomst voor deze referentiegroep vanuit het netwerk van ZiLLimburg gepland. Deze zal plaatsvinden op BC Broekhin in Roermond, als eerste deelnemer aan het pilot-project.

Doelen van deze bijeenkomst zullen zijn:

- De referentiegroep informeren over de ontwikkelingen binnen het project 'Zin in Leven!'
- De referentiegroep vragen om feedback en bijsturing. Deze zullen meegenomen worden in de daaropvolgende projectperiode.
- De instellingen vanuit de referentiegroep motiveren om deel te nemen aan een mogelijke pilot binnen het project 'Zin in Leven!'
- De aanwezigen de mogelijkheid te bieden om contact te leggen met elkaar en, waar mogelijk, kruisbestuiving plaats te laten vinden.

3.2 Doel project 'Zin in Leven!'

Van het drieledige doel, zoals genoemd bij paragraaf 2.2, is in november 2016 fase 1 middels een verslag afgesloten. (Zie bijlage 1: 'Project 'Zin in Leven!' Een project over eenzaamheid, depressiviteit, suïcide en zingeving bij jongeren, verslag fase 1.')

Vervolgens is vanaf december 2016 een start gemaakt met fase 2 en in juni 2017 met fase 3.

3.3 Planning en (sub)doelstellingen project 'Zin in Leven!'

3.3.1 Fase 1

Reeds in 2016 afgesloten.

3.3.2 Fase 2

In fase 2 staan gesprekken met contactpersonen uit de werkvelden (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs voorop. Opvallend is dat binnen alle werkvelden, zoals fase 1 van het project ook al aangaf, zin- en betekenisgeving nauwelijks ruimte krijgt. De oorzaken verschillen (deels) per werkveld. Daarmee hangen ook verschillen in omgang tussen volwassenen en jongeren binnen de verschillende werkvelden samen. En daarmee zullen er ook verschillen ontstaan in de te ontwikkelen sensibiliseringsmethodieken in fase 3 van project 'Zin in Leven!'

Vragen die tijdens bovengenoemde gesprekken worden gesteld zijn o.a.:

- Welke ruimte krijgen vragen van jongeren rond zin- en betekenisgeving momenteel in jullie instelling?
- Wat zijn de mogelijke oorzaken daarvan?
- Hoe kunnen we de (vrijwillige en betaalde) volwassenen die met de jongeren werken gevoeliger maken voor vragen van jongeren rond zin- en betekenisgeving?
- Welke stappen zijn vervolgens nodig om deze 'sensibilisering' te realiseren?
- Hoe zouden we die stappen kunnen zetten?

Binnen alle 3 de werkvelden is tevens overlegd over mogelijke deelname aan een pilotproject 'Zin in Leven!'. BC Broekhin in Roermond geeft daarbij als eerste instelling aan, gedurende het schooljaar 2017/ 2018, deel te willen nemen.

Door de intensieve contacten met de verschillende instellingen, is het tijdens fase 2 van het project gelukt om ook binnen de overige 2 werkvelden instellingen bereid te vinden om vanaf 2018 deel te nemen aan een mogelijke pilot binnen 'Zin in Leven!'.

De leden van ZiLLimburg hebben tijdens fase 2 gesproken met contactpersonen vanuit de volgende instellingen:

(Vrijwillig) jeugdwerk:

- a) Jong Nederland, Limburg
- b) Scouting Limburg
- c) Gezamenlijke Kerken in Limburg (Katholieke kerk, PKN, Moslimorganisaties)
- d) PKN Nederland

Jeugdzorg:

- a) Headspace/ @EASE Nederland: Amsterdam en Maastricht
- b) GGD, Limburg Noord
- c) SJSJ Het Keerpunt, Cadier en Keer
- d) Stichting Achter de Regenboog, Regio Zuid
- e) Institute for Positive Health
- f) Talenteer Jezelf, Breda

Onderwijs:

- a) BC Broekhin Roermond
- b) BC Broekhin Jenaplan, Swalmen
- c) Dendron College, Horst
- d) Synergieschool, Roermond
- e) Sophianum, Gulpen

3.3.2.1 (Vrijwillig) jeugdwerk

Binnen het (vrijwillig) jeugdwerk gaat men op een hele informele manier met elkaar om. Hier zijn de mogelijkheden tot persoonlijk contact in principe groot. De vraag is alleen: wat staat er binnen het contact tussen de volwassenen en de jongeren centraal?

Het zorgen voor voldoende materialen om de jongeren te laten knutselen en daarmee de fijne motoriek te oefenen? Het organiseren van een sportmiddag om de jongeren zich op een gezonde manier te laten bewegen? Of staat ook het daadwerkelijke 'zien en horen' van de ander daarbij centraal? (En wat is dat dan?) Het contact krijgen over het wel of niet lekker in je vel zitten? Als mogelijke signalering voor gevoelens van eenzaamheid en depressie bij jongeren, mogelijk leidend tot suïcidaal gedrag? Het creëren van ruimte voor zin- en betekenisgevende vragen daaromtrent?

Binnen het (vrijwillig) jeugdwerk is het contact met Jong Nederland, Limburg het meest uitgebreid geweest. Zo hebben gesprekken plaatsgevonden met coördinator/ teamleider Leon Hoenen, hebben Piet Linders en Petra Ritzen plm. 150 groepsleiders geïnterviewd tijdens het 2-jaarlijkse Younglands Festival en heeft Petra Ritzen groepen in Leveroy en Venray bezocht.

Uit de contacten blijkt dat het ervaren van 'samen' bij Jong Nederland, Limburg voorop staat. Er is wekelijks contact tussen de groepsleden en vele jongeren stromen uiteindelijk door van 'jeugdlid' naar 'leiding'. Jongeren zijn vaak jarenlang lid en er worden vriendschappen voor het leven gesloten.

Veruit de meeste groepsleiders geven aan dat 'aandacht hebben voor jongeren die niet lekker in hun vel zitten', hoort bij de kerntaken van Jong Nederlander zijn. 86% Van hen geeft aan hier eens of meermaals ervaring mee te hebben gehad in de groep.

Maar hoe hier vervolgens mee om te gaan? De visie van de leiding hierop, is zeer uiteenlopend. Opvallend is wel, dat er naast persoonlijke gesprekken ook veelvuldig voor 'samen doen' gekozen wordt. Veel groepsleiders zijn zelf vaak nog relatief jong en dat beïnvloedt wellicht hun keuze. Zo worden gezamenlijke activiteiten ondernomen die de onderlinge band versterken en af en toe een quiz gespeeld waarbij persoonlijke vragen worden gesteld aan elkaar. Het lijkt erop dat ze vooral door het 'samen spelen', wellicht haast ongemerkt, oog en oor kunnen hebben voor de ander.

Met Leon Hoenen en de groepen in Leveroy en Venray worden stappen gezet ter voorbereiding op een mogelijk pilotproject in 2018/2019.

3.3.2.2 Jeugdzorg

Binnen jeugdzorg is de gerichtheid op professioneel gestructureerde handelingsplannen en de controle daarop van hogerhand, opvallend. Deze beïnvloedt het contact tussen de volwassenen en de jongeren in hoge mate.

Daarbij is de nieuwe kijk op 'positieve gezondheid' van Machteld Huber van het Institute for Positive Health, deels een vreemde eend in de bijt. Zij zien gezondheid als 'het vermogen om je aan te passen en je eigen regie te voeren, in het licht van de sociale, fysieke en emotionele uitdagingen van het leven.' Machteld Huber ontdekte dat mensen met ervaring met ziekte, vinden dat gezondheid te maken heeft met 6 verschillende levensgebieden, waaronder het fundamentele levensgebied van de 'zingeving'. En juist daarbinnen worden handelingsplannen en controle liever gemeden. Daar staan de 'trage vragen' naar de zin en betekenis van het leven, centraal. En zijn antwoorden niet van buitenaf te controleren.

Binnen de GGD, Limburg Noord, handelt men vanuit bovengenoemde visie op gezondheid. In dit licht is, na contacten die worden gelegd door Sanne Michon van de Provincie Limburg, overleg gevoerd tussen Petra Ritzen en Monique Streng. Daar is de mogelijkheid om project 'Zin in Leven!' in de toekomst deel uit te laten maken van het project 'De gezonde school' bezien. Naast lichamelijke, zou ook de geestelijke gezondheid van de leerlingen bevorderd dienen te worden.

Met de pilot Headspace/ @EASE, Maastricht (een laagdrempelig centrum voor psychische zorg aan jongeren) is er het meest uitgebreid contact geweest. Daarbij zijn ook vele jongeren betrokken. Zij vragen herhaaldelijk en met nadruk 'om gezien en gehoord te worden' binnen de jeugdzorg. De gerichtheid op 'oplossingsstrategieën' wekt soms wrevel bij hen.

Al in een vroeg stadium van de pilot Headspace/ @EASE zijn er door Nelleke de Kruik en Petra Ritzen gesprekken gevoerd met Thérèse van Amelsvoort (een van de initiatiefnemers), Rianne Klaassen (projectleider Amsterdam), Sophie Leijdesdorff (projectleider Maastricht) en Mary Rose Postma (trainingen Maastricht). Centrale vraag daarbij is: in hoeverre maakt zin- en betekenisgeving deel uit van jullie zorg voor jongeren?

Bij het allereerste gesprek met Thérèse van Amelsvoort in 2015 blijkt zij nog verrast door het mogelijk betrekken van zin- en betekenisgeving daarbij. Als Petra Ritzen in oktober 2017 wordt uitgenodigd voor deelname aan de pilottraining voor toekomstige medewerkers van @EASE, blijkt zingeving wel degelijk mee te zijn genomen: middels 'oplossingsgerichte vragen' die de gespreksvoering 'positief' maken. 'De jongeren worden hiermee op respectvolle wijze uitgenodigd hun doel te formuleren met een beschrijving van wat ze voor het probleem in de plaats willen, de uitzonderingen op het probleem te vinden en voort te bouwen op hun sterke kanten en op dat wat in hun leven wél werkt. De vragen prikkelen de jongeren om na te denken over zichzelf en de rol die zij spelen in het vormgeven van hun eigen leven.' Opvallend daarbij is de formulering van de vragen: beter passend bij oudere, hoogopgeleide personen. De aanwezige jongeren voelen zich hierdoor niet aangesproken. Er wordt gebrainstormd over mogelijke vertalingen en geconcludeerd dat deze steeds moeten passen bij de taal van de jongere die tegenover je zit. Een oefening hiermee, zou deel uit kunnen maken van de uiteindelijke training.

Petra Ritzen zal hierover in gesprek gaan met Sophie Leijdesdorff en Mary Rose Postma van Headspace/ @EASE, Maastricht, i.h.k.v. een mogelijke pilot binnen 'Zin in Leven!' in 2018/ 2019.

3.3.2.3 Onderwijs

In het onderwijs valt met name de hoge werkdruk op, die ervoor zorgt dat tijd voor persoonlijk contact, het 'zien en horen' van de leerling, in het gedrang komt. Het tijdig afronden van de verschillende onderdelen van het officiële curriculum en het behalen van de door de overheid opgelegde eisen, spelen een belangrijke rol.

Met BC Broekhin in Roermond, is al in een vroeg stadium uitgebreid contact geweest. De school ontwikkelt een traject i.s.m. Loek Schoenmakers, waarbij het creëren van verbinding en een veilig en voedzaam klimaat op school waar leerlingen tot bloei kunnen

komen, centraal staan. Als tegenwicht voor bovengenoemde, vaak voorkomende situatie in het hedendaagse onderwijs. Het eerste pilotproject binnen 'Zin in Leven!' is in september 2017 op deze school van start gegaan en heeft hier de naam 'Zie je mij?' gekregen. De pilot is zorgvuldig ingebed in het bovengenoemde, schoolbrede traject van Loek Schoenmakers. De voorbereiding op de start van deze pilot markeert tevens de aanvang van fase 3 van project 'Zin in Leven!'. (Zie ook par. 3.3.3)

Naast BC Broekhin, is ook het Dendron College in Horst zeer geïnteresseerd in een mogelijke pilot binnen project 'Zin in Leven!' Al tijdens fase 1 zijn door ZiLimburg gesprekken gevoerd met de coördinator verlies- en rouwervaring, Ine Schriever en de voormalig counselor en vertrouwenspersoon, Jos Nottelman. Piet Linders en Petra Ritzen zijn met hen in gesprek over een mogelijke pilot binnen 'Zin in Leven!' in 2018/ 2019.

3.3.3 Fase 3

Op BC Broekhin in Roermond heeft men, net als andere middelbare scholen in Limburg, ervaring met leerlingen die kampen met gevoelens van eenzaamheid en depressie. Helaas zijn de laatste jaren ook meerdere suïcidepogingen onder de leerlingen voorgekomen. Sommige geslaagd, andere niet. Aangezien dit vooral speelde in de bovenbouw van het VWO, heeft de school ervoor gekozen om de mentoren en docenten (het zgn. onderwijsteam) van 4-5-6-VWO deel te laten nemen aan de pilot 'Zie je mij?'. Het schoolbrede traject dat al is ingezet met Loek Schoenmakers, benoemt de wens tot meer verbinding tussen de leerlingen, de docenten, het OOP en de ouders/ verzorgers. Het 'floreten' van alle betrokkenen op school wordt het kompas voor de toekomst. 'Gewaardeerd, gehoord en gezien worden' hoort daar zeker bij. Er is sprake van een relationele verantwoordelijkheid die reeds vorm heeft gekregen in het verleden en ook in toekomst stééds weer vorm zal moeten krijgen.

De pilot 'Zie je mij?' past naadloos in bovengenoemd traject en verkent de praktische invulling ervan in de onderwijspraktijk. De betrokken docenten herkennen de soms hoge werkdruk, die ervoor kan zorgen dat het 'zien en horen' van de leerling in het gedrang komt. Ook het eerdergenoemde officiële curriculum en de door de overheid opgelegde eisen, spelen daar een belangrijke rol in. Daarnaast geven sommige docenten aan dat juist VWO-leerlingen in de bovenbouw, vaak ook gericht zijn op het 'behandelen van de lesstof en het voorbereiden op de examens'. Ook dat zorgt ervoor dat er voor het 'zien en horen' van de leerling minder ruimte is.

In 2017 vinden de eerste drie bijeenkomsten van 'Zie je mij?' plaats. Daarin staat vooral het zoeken naar praktische handvatten centraal. Hoe kan ik als docent de leerling 'zien en horen?' Daarbij is m.n. uitgegaan van de eigen ervaring. Allereerst de eigen ervaring als leerling op de middelbare school. Opvallend zijn de nog steeds levendige herinneringen daaraan en vooral ook hoe dat als puber voelde. Daarnaast worden ook de eigen ervaringen als docent verkend en gedeeld met de collega's. Hierbij valt op dat sommige docenten zich nauwelijks bewust zijn van hun eigen aandeel in het maken van contact met de leerling. Men is soms onbewust bekwaam.

De bijeenkomsten op BC Broekhin worden, door het grote aantal deelnemende docenten (21 i.p.v. de vooraf geplande 10), geleid door Ans Vrérink van Hogeschool Windesheim en Nelleke de Kruijck, Roos ten Hooven en Petra Ritzen van ZiLLimburg. Dat heeft als bijkomend voordeel dat het aantal ZiLLimburg-leden dat na 2017 een pilot-project kan uitrollen, ook groter is dan aanvankelijk ingepland. André Mulder van Hogeschool Windesheim, begeleidt het gehele project als lector/ adviseur.

Hiermee wordt het gestelde doel om tijdens het jaar 2017/ 2018, 10 sleutelfiguren in het werkveld onderwijs te bereiken met de 'sensibiliseringstraining', ruimschoots bereikt.

3.4 Begroting, financiering en realisatie december 2016 – december 2017

3.4.1 Begroting

Zie in bijlage 2 de projectbegroting voor 2017.
(‘Project Zin in Leven!’ – Projectbegroting 2017: Begroting’.)

3.4.2 Financiering

Zie in bijlage 2 de projectbegroting voor 2017.
(‘Project Zin in Leven!’ – Projectbegroting 2017: Dekking’.)

Hiermee is de begroting voor 2017 sluitend en geaccordeerd door de stuurgroep van ZiLLimburg en het bestuur van 't PG CJ.

3.4.3 Realisatie

Bij de formulering van de doelen van project ‘Zin in Leven!’, de bijbehorende planning en financiering, hebben de leden van ZiLLimburg eind 2016 hun stip op de horizon geformuleerd en de piketpaaltjes zo zorgvuldig mogelijk uitgezet.

Maar al gauw blijkt dat het project in de loop van 2017 veel voorspoediger verloopt dan verwacht. De leden van ZiLLimburg hebben vele gesprekken met instellingen vanuit alle drie de genoemde werkvelden. Deze reageren enthousiast en bieden meermaals aan, deel uit te willen maken van een pilot. Niet alleen instellingen in Limburg, maar ook in de rest van Nederland. ZiLLimburg beraadt zich hier in de loop van 2017 nadrukkelijk op en neemt daarbij de volgende, zorgvuldig onderbouwde beslissingen:

- De vele gesprekken met het netwerk binnen de drie werkvelden, kosten meer tijd en reiskosten dan oorspronkelijk begroot voor 2017. Ze zorgen echter wel sneller voor meer draagvlak dan verwacht. Maar zolang er nog geen zwart-op-wit afspraken liggen met een instelling waar de eerste pilot, eind 2017, van start kan gaan blijft het leggen van contacten cruciaal. En niet alleen voor 2017, maar ook voor de pilots in de overige twee werkvelden in de jaren daarna. Daarmee worden de voorbereidende werkzaamheden voor pilots in 2018 e.v. naar voren gehaald.

Er wordt daarom besloten dat het leggen van contacten met de verschillende instellingen door zal blijven gaan, aangezien dit uiteindelijk het dragende fundament onder het project zal gaan vormen.

Het budget hiervoor, wordt vooralsnog geput uit de bestaande middelen.

Zo zijn met Hogeschool Windesheim voor aanvang van de pilot op BC Broekhin heldere afspraken gemaakt over de minimale en de maximale inzet van uren, waarbij - hoe dan ook - kwaliteit geleverd kan worden. ZiLLimburg kan daarbij kiezen voor variabelen tussen volledige begeleiding door de mensen van Hogeschool Windesheim en deels eigen uitrol van de sensibiliseringsmethodiek. Hierdoor kan een financiële buffer worden gecreëerd voor andere posten, indien nodig.

- In de loop van 2017 vraagt PKN Nederland ZiLLimburg naar de mogelijkheden om in 2018 een pilot op te zetten in heel Nederland. Ook hier wordt zorgvuldig over nagedacht. ZiLLimburg komt tot de conclusie dat het van groot belang is om project 'Zin in Leven!' zeer zorgvuldig neer te zetten. Daarom wordt besloten dat in het schooljaar 2017/ 2018 alle aandacht zal gaan naar de pilot op BC Broekhin in Roermond. Pas als deze is uitgevoerd en zorgvuldig geëvalueerd, zal in 2018/ 2019 uitbreiding naar een 2^e onderwijsinstelling en een 2^e werkveld in Limburg plaatsvinden. Pas daarna zal het project mogelijk worden uitgerold buiten Limburg. ZiLLimburg besluit dus niet te snel, op te veel locaties tegelijk, uit te vliegen. Het werkveld in Limburg is ons grotendeels bekend. Dat draagt bij aan een evenwichtige uitrol van de pilotprojecten.
- Al in 2015 hebben de eerste gesprekken met instellingen uit de 3 betrokken werkvelden plaatsgevonden. Ook toen al waren sommige van hen geïnteresseerd in deelname aan een pilot. In de loop van het project merken de leden van ZiLLimburg dat sommige contacten te lang 'op de plank moeten blijven liggen'. In onderling overleg is besloten dat er een jaarlijkse bijeenkomst dient te worden georganiseerd voor een referentiegroep vanuit ons steeds groter groeiende netwerk. De doelen die daarbij worden nagestreefd, zijn reeds vermeld in paragraaf 3.3. Met BC Broekhin uit Roermond is afgesproken dat deze bijeenkomst bij hen, als eerste deelnemende instelling aan ons project, op 25 januari 2018 op school plaats kan vinden. Gezien de onverwacht snelle groei van het project, is het budget hiervoor echter niet begroot. Ook daarop volgt overleg: ZiLLimburg besluit dat bovengenoemde bijeenkomst zeer belangrijk is. Ook hier geldt dat contacten met de verschillende instellingen uiteindelijk het dragende fundament onder het project gaan vormen.
- Met bovengenoemde bijeenkomst in het vizier, richten de leden van ZiLLimburg zich vervolgens op hun presentatie naar buiten toe. Deze dient, daarover zijn ze het met elkaar eens, zo professioneel mogelijk te zijn. Dat vergroot de kans dat ook nieuwe instellingen aanhaken en het draagvlak van 'Zin in Leven!' kan blijven groeien. Er is daarom behoefte aan een professionele huisstijl, een logo, een folder en uitingen via internet en de sociale media. Ook deze kosten zijn aanvankelijk niet meegenomen in de begroting van 2017. Na overleg wordt besloten om een klein deel van het budget van 2018 naar 2017 te verschuiven en in 2018 naar additionele financiële middelen te zoeken.
- Ondertussen heeft een ZiLLimburger van het eerste uur, Daniëlle van Drongelen, weer aangehaakt bij het project. Zij ziet, als professioneel communicatiedeskundige

en fondswerver, mogelijkheden om te voorzien in de tekorten die door de snelle groei van het project in het geplande budget voor 2018 – 2020 zijn ontstaan. Daarom wordt, al vanaf oktober 2017, een fondswervingstraject met Daniëlle van Drongelen i.s.m. fondswervingspartner 2Select ingezet.

- Ook met Peter Boonen, Sanne Michon en Tamara van Bogaert van de Provincie Limburg, wordt reeds in 2017 overlegd over de ontstane situatie en mogelijke hulp die de provincie daarbij zouden kunnen bieden.
- Met de onverwacht snelle groei van het project, zijn ook de taken van de projectleider meegegroeid. Eind 2017 geeft Petra Ritzen daarom ook aan dat bepaalde taken, vanaf begin 2018, opgenomen dienen te worden door de verschillende leden van ZiLLimburg. Er wordt afgesproken dat gekeken zal worden naar ieders specifieke kwaliteiten. Begin 2018 wordt, in samenspraak met alle leden van ZiLLimburg, hierover besloten. Mogelijk extra kosten zullen meegenomen worden in het nieuwe fondswervingstraject.

Ondanks de zeer voorspoedige groei van het project en de vergrote uren- en middeleninzet daarbij, is het budget gedurende het projectjaar 2017 toereikend. Zie voor een overzicht van de uitgaven in 2017, bijlage 2. ('Project Zin in Leven!' – Projectbegroting 2017: Realisatie')

4 Vooruitblik project 'Zin in Leven!' projectjaren 2018 – 2020

4.1 Fase 3

Voor een evenwichtige uitrol van de pilotprojecten na de start op BC Broekhin in Roermond, zullen, zoals reeds opgemerkt in hoofdstuk 3, eerst instellingen in Limburg en pas daarna in de rest van Nederland volgen. Daarbij wordt ook een zorgvuldige borging van project 'Zin in Leven!' meegenomen.

Hieronder onze planning van fase 3 in de projectjaren 2018 t/m 2020:

4.1.1 Methodiekontwikkeling en uitbreiding sensibiliseringsnetwerk

Na uitvoering van het 1^e pilotproject binnen het werkveld onderwijs bij BC Broekhin in Roermond in 2017/ 2018, kan de opgedane kennis en ervaring door alle partijen binnen het project, achtereenvolgens gedeeld en uitgezet worden binnen de werkvelden jeugdwerk en jeugdzorg in de provincie Limburg. Bovengenoemde instellingen committeren zich daarbij aan het actief uitdragen van de 'sensibiliseringsaanpak' binnen het eigen werkveld. Zo nemen zij deel aan presentaties bij instellingen en delen zij de opgedane kennis, vaardigheden en attitudes met hun mede-sleutelfiguren.

Hiermee wordt in geheel Limburg een 'sensibiliseringsnetwerk' opgebouwd dat elk jaar wordt uitgebreid. Dit netwerk, dat in 2017/ 2018 reeds 21 sleutelfiguren aan zich heeft weten te binden vanuit het werkveld onderwijs, omvat in:

2018/2019	42 sleutelfiguren vanuit de werkvelden onderwijs en jeugdwerk en daarnaast 300 jongeren vanuit het werkveld onderwijs,
2019/ 2020	84 sleutelfiguren vanuit de werkvelden onderwijs, jeugdwerk en jeugdzorg en daarnaast 700 jongeren vanuit de werkvelden onderwijs en jeugdwerk,
dec. 2020	166 sleutelfiguren vanuit de werkvelden onderwijs, jeugdwerk en jeugdzorg en daarnaast 1420 jongeren vanuit de werkvelden onderwijs, jeugdwerk en jeugdzorg.

Methodiekontwikkeling en uitvoering van de genoemde ‘sensibiliseringstraining’ zal in 2018/2019 worden uitgerold en geborgd bij:

- minimaal een 2^e instelling binnen het werkveld onderwijs in Limburg,
- minimaal een 1^e instelling binnen het werkveld jeugdwerk in Limburg.

Methodiekontwikkeling en uitvoering van de genoemde ‘sensibiliseringstraining’ zal in 2019/2020 worden uitgerold en geborgd bij:

- minimaal een 3^e instelling binnen het werkveld onderwijs in Limburg/ Nederland,
- minimaal een 2^e instelling binnen het werkveld jeugdwerk in Limburg/ Nederland,
- minimaal een 1^e instelling binnen het werkveld jeugdzorg in Limburg.

4.1.2 *Borging*

Om een goede borging van de ‘sensibiliseringsaanpak’ binnen bovengenoemde instellingen te garanderen, zal vanaf 2018 door ZiLLimburg gezorgd worden voor:

- een online platform/ besloten facebookgroep waarbinnen het netwerk van deelnemende instellingen onderling kan communiceren over de ervaringen met de ‘sensibiliseringsaanpak’. Hierbij zal een lid van ZiLLimburg fungeren als beheerder en vraagbaak. Dit online platform biedt ruimte aan alle sleutelfiguren uit het netwerk van de drie bovengenoemde werkvelden.
- 2 jaarlijkse ‘terugkomdagen’ voor alle deelnemende instellingen en vrijwilligersorganisaties uit het netwerk. Hierbij worden ervaringen met de ‘sensibiliseringsaanpak’ gedeeld, worden de benodigde kennis, vaardigheden en attitudes verdiepend getraind en kunnen de deelnemende instellingen onderlinge contacten aangaan, vernieuwen en onderhouden.
De ervaringen op het online platform/ besloten facebookgroep en de terugkomdagen worden meegenomen in de uiteindelijke aanpak.

4.1.3 *Eindproduct 2020*

Eind 2020 ligt er voor de werkvelden onderwijs, jeugdwerk en jeugdzorg in Limburg, een plan van aanpak als bruikbaar en overdraagbaar instrument voor de ‘sensibilisering’ op het gebied van meer gevoelig worden voor zin- en betekenisgevende communicatie.

4.1.4 Afsluitend congres

Bij de afsluiting van het 4-jarig traject zal er in 2020 een congres worden georganiseerd waar overheden, organisaties voor jeugdwerk en jeugdzorg, onderwijsinstellingen en levensbeschouwelijke organisaties worden uitgenodigd. Doel daarvan is het project 'Zin in Leven!' bij de diverse werkvelden te introduceren en de noodzaak tot implementatie binnen de verschillende werkvelden toe te lichten.

Na 2020 zal het aanhaken van instellingen in alle 3 de genoemde werkvelden gecontinueerd worden. Het streven is de coördinerende rol van 't PCGJ binnen het reguliere takenpakket op te pakken.

4.2 Begroting 2018 – 2020

Zie in bijlage 3 de projectbegroting voor 2018-2020.
(‘Project Zin in Leven!’ – Projectbegroting 2018-2020’.)

Bij bovengenoemde projectbegroting zijn de financiële middelen in het projectjaar 2018 niet toereikend. Daarom zal ZiLLimburg i.s.m. Daniëlle van Drongelen en 2Select op zoek gaan naar additionele middelen.

5 Conclusie

Na de afronding van fase 1, eind 2016, is ZiLLimburg in 2017 voortvarend van start gegaan met de fasen 2 en 3 van project 'Zin in Leven!'

Ondanks de vervanging wegens ziekte van voorzitter Wim van der Laan, is het verloop van het project zeer voorspoedig te noemen. Zó voorspoedig zelfs, dat de gestelde doelen voor 2017 méér dan bereikt zijn:

- Zo zijn er ruim tweemaal zoveel contacten gelegd met instellingen in de werkvelden (vrijwillig) jeugdwerk, jeugdzorg en onderwijs, dan aanvankelijk gepland.
- Ook hebben meer instellingen aangegeven zeer geïnteresseerd te zijn in deelname aan een pilotproject, dan aanvankelijk gepland. Niet alleen binnen het werkveld onderwijs, maar ook al binnen de werkvelden (vrijwillig) jeugdwerk en jeugdzorg.
- De geplande uitrol van pilotprojecten in Limburg, moest zelfs goed bewaakt worden. De vraag naar landelijke uitrol kwam, via PKN Nederland, namelijk eerder dan verwacht.

Dientengevolge is besloten om de vele contacten met het werkveld actief te blijven onderhouden, middels een jaarlijkse bijeenkomst. In januari 2018 wordt een referentiegroep vanuit het netwerk geïnformeerd over het verloop van het project. Ook wordt hen gevraagd om feedback en mogelijke bijsturing. Tenslotte wordt gestreefd naar het bevorderen van

deelname aan de pilotprojecten en onderlinge kruisbestuiving, ook binnen de verschillende werkvelden.

Hiermee samenhangend ontstaat daarom eind 2017 een versnelde behoefte aan professionele vormgeving van de communicatiemiddelen van ZiLLimburg.

Dit voorspoedige verloop heeft ook zijn keerzijde: de geplande budgetten blijken te krap. Dat levert voor 2017 vooralsnog geen financiële problemen op maar vanaf 2018 zal, op de wijze zoals genoemd in par. 3.4.3., naar additionele middelen worden gezocht.

Daarmee is de voorspoedige groei van project 'Zin in Leven!' in 2017 vooral zeer inspirerend en zijn de onverwacht snelle stappen nog steeds beheers- en bestuurbaar. De leden van ZiLLimburg zien daarom reikhalzend uit naar de komende projectjaren!